

בבית המשפט העליון בירושלים

בג"צ

בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בעניין:

1. איתן ברונשטיין אפריסיו
2. גלעד הלפרן
3. בלהה גולן
4. אלון שחר
5. יואב הס
6. יפה שוסטר
7. אלאונור מרזה ברונשטיין
8. צילי גולדנברג
9. מאיר ברוכין
10. יסמין שמעון ברונשטיין
11. שלמה קו
12. עינב קפלן רז
13. איתן רייך
14. אמיתי סנדי
15. סמדר יערון
16. אבי בלכרמן
17. אסף קדר
18. אבירם מאיר גרמנוביץ'
19. ענת רייזמן לוי
20. אשר לוי
21. לירון טל
22. טליה פריד
23. מירי ברק
24. אריאלה בארי בן ישי
25. דני גרימבלט
26. דפנה לוי
27. דנה אולמרט,
28. חן תמיר
29. אילנה לח
30. ג'סיקה נפומנשי
31. רבקה ויטנברג
32. רויטל סלע
33. יעלה רענן
34. ליאור קריאל
35. עידית ברסלאור
36. עופר ניימן
37. יהב זהר
38. יונתן אופיר
39. רחל גיורא
40. זהר עתי
41. יעקב מנור - מסרנו
42. אסתי צאל
43. אילת זהר
44. ורד נבון
45. אילת אופיר
46. חיים דעואל לוסקי
47. דבי פרבר
48. פנינה טל
49. עדי דגן
50. דיויד גוס
51. עינת לידר
52. יובל הלפרין
53. גלעד מלצר
54. יוחנן כץ
55. אילנה המרמן
56. תומר גרדי
57. מיכל פישר
58. יהודית קשת
59. דני ארדמן
60. אדם קלר
61. ביאטה זילוורסמיט
62. רחל חיות
63. דורית נעמן
64. דניאל עלמה רביצקי
65. ורדית גולדינר
66. עדי שוסברגר
67. יהושע רוזין
68. מיכאל עין גל
69. סופיה נוריה
70. חנה ספרן
71. שירלי מיכאלביץ
72. ליעד קנטורוביץ'
73. תמר הופמן
74. לאנדרו ברונשטיין
75. דבורה זילברשטיין
76. יעל פלט
77. עומר קריגר
78. אור גילת
79. עלמה מרים כץ
80. רותי גוס
81. אליענה אלמוג
82. עדי גרנות

העותרים/ות

- נגד -

1. הכנסת

ע"י הלשכה המשפטית של הכנסת
משכן הכנסת, קריית בן גוריון, ירושלים
טל': 02-6408639 פקס: 02-6753495

2. הממשלה

3. היועמ"ש לממשלה

ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים
מרח' סלאח א-דין 29, ירושלים
טל': 02-6466591/0 פקס: 02-6467011

המשיבים

עתירה לצו על תנאי

מוגשת בזה עתירה לכב' ביהמ"ש בה הוא מתבקש להוציא מלפניו צו על תנאי המכוון אל המשיבים ומורה להם /או למי מהם להתייצב וליתן טעם:
מדוע לא יבוטל חוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי.

ואלה נימוקי העתירה:

1. העותרות והעותרים הם אזרחי ישראל ממוצא אשכנזי-מערבי ואו מי שהתרבות המערבית מהווה עבורם מרכיב מרכזי בזהות.
2. עותרים מס' 1 עד 5 מגישים בזאת תצהירים בשם כל העותרות והעותרים.

3. העותרות והעותרים חתמו בכתב ידם על נוסח העתירה ובכך הם שותפים מלאים להגשתה.
4. החברה בישראל מרובדת משחר היוולדה, נכתבו על כך מחקרים רבים. הנה מספר שמות של חוקרים בולטים בתחום: סמי סמוחה, אורן יפתחאל, גרשון שפיר, ברוך קימרלינג, יואב פלד, יונתן שפירא. אלה פרשנויות שונות שיש עליהן ויכוחים ויש כמובן מי שרואים בישראל "וילה בג'ונגל" או הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון.
5. כעת, משחוקק חוק הלאום, הוסר המסווה מעל התדמית (או התרמית) וברור לכל שמדינת ישראל היא בראש ובראשונה מדינתם של היהודים.
6. זה לא יותר עניין לפרשנויות היסטוריות תרבותיות אלא הצהרה של המדינה (באמצעות שלטונה הריבוני) שיהודים עליונים בה על פני הערבים. החוק קובע ש"ארץ ישראל היא מולדתו ההיסטורית של עם היהודי..." וש"מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי...". מן ההן משתמע הלאו: מדינת ישראל אינה מדינתם של הלא יהודים בשטח הריבוני שלה. כל מי שאינו יהודי, ובמילים מפורשות יותר, הפלסטינים, הדרוזים והבדואים ילידי הארץ, אינם אזרחים שווים ליהודים, שישראל, כפי שהחוק הזה קובע היא מדינתם בלבד.
7. עו"ד איל זנדברג ממשרד המשפטים קבע בדיון בועדת החוקה חוק ומשפט בכנסת (28.11.2017) "כי החוק ייתן לגיטימציה חוקתית להפלות אזרחים על בסיס השתייכות לאומית או דתית רק מפני שמישהו אחר שייך לקבוצת הרוב. זו אפליה בוטה שאין לקבל אותה."
8. העותרים סומכים את ידם על הניתוח המפורט שעשו עורכי הדין של עדאלה בעתירתם (בג"ץ 5866/18) נגד חוק הלאום. הם מציינים שם שאין כיום "חוקה שנתפשת כדמוקרטית שיש בה סעיף הדומה לסעיף 1 לחוק יסוד הלאום המנכס את המדינה ואת תכליתו של המשטר כמשרתה של קבוצה אתנית אחת וקובע שהיא מדינתם הבלעדית." (שם פסקה 29, עמ' 11)
9. בנוסף לכך, אין בחוק זה מילה אחת או אפילו רמז לערכי השוויון והדמוקרטיה במדינה. כך למשל, החוק מתיר במפורש הקמה ופיתוח של יישובים ליהודים בלבד וגם מנמיך את מעמד השפה הערבית. מכאן ברור שאזרחיה הלא יהודים של ישראל, מופלים באמצעות חוק זה.

10. הדרת השפה הערבית, לה יקבע "מעמד מיוחד" מציבה את ישראל כמדינה מערבית שאינה מעוניינת להיות חלק מהמזרח התיכון. השפה הנהוגה בפי רובם העצום של תושבי האזור מוכרזת ע"י חוק הלאום כשפה משנית בחשיבותה.
11. קרוב ל-60 אינטלקטואלים מזרחים עתרו לכן נגד החוק (1.1.2019 באמצעות עו"ד נטע עמר-שיף (בג"צ 4/19)) וטענו שהחוק מדיר את השפה הערבית ובכך אף פוגע ומפלה כלפי היהודים המזרחים. בדברי ההסבר לחוק מודה המחוקק ש"בפועל, הן בחקיקה והן בפסיקה, מוענק לשפה העברית מעמד של בכורה." משחוקק חוק פסול זה אפליית השפה הערבית אינה רק בפועל, בתרבות ובחברה, אלא הופכת להלכת מדינה. הפגיעה בשפה פוגעת ראשית בפלסטינים דובריה, אך היא פוגעת בכל מי שתרבותו ערבית, קרי גם ביהודים המזרחים.
12. גור בליי, יועץ משפטי של הוועדה המשותפת לוועדת הכנסת ולוועדת החוקה (27.11.2017) קבע, ש"ברמה הפורמלית, הסמלית, העקרונית, במעבר ממעמד של "שפה רשמית" ל"מעמד מיוחד" יש משום הפחתה."
13. העותרים מקבלים את שתי הטענות הנ"ל בדבר פגיעה או קיפוח (של הלא יהודים ושל המזרחים) כפגיעות הפסולות והעיקריות של חוק זה ומוסיפים עליהן את ההתנגדות כאשכנזים, שתרבותם העיקרית היא מערבית.
14. עבורנו, יהודים אשכנזים, שוויון אזרחי הוא ערך חשוב מאין כמוהו ולכן אנו מתנגדים לחוק הזה שפוגע בו באופן ברור. אנחנו מתנגדים לחוק מתוך סולידריות לנפגעים הלא יהודים והיהודים המזרחים.
15. עד לחקיקת חוק הלאום, לפחות מבחינה פורמלית, השוויון היה אחד מערכי ועקרונות היסוד של המשטר החוקתי במדינת ישראל.
16. מאז הקמת המדינה אשכנזים נהנו ממעמד העליון בפועל, אך היו גם כאלה ואנחנו ביניהם שהתנגדו לכך ופעלו לשיתוף ושיוויון עם האוכלוסייה הלא יהודית ועם היהודים המזרחים כדי לחיות בשוויון עימם.
17. התנגדות העותרים לחוק הלאום נובעת מכך שהוא מגדיר אותנו האשכנזים כמעמד על בישראל. אם הפלסטינים הלא יהודים והיהודים שתרבותם במקור היא ערבית נפגעים ע"י החוק, משמעות הדבר היא שלפי החוקה המתהווה של מדינת ישראל בנות ובני המערב במדינה הם עליונים עליהם.

18. חוק הלאום מגדיר אותנו האשכנזים כאדוני הארץ. כתוצאה מכך, באופן רשמי ערכנו הסמלי והחוקי גבוה מזה של לא יהודים ומזה של יהודים מזרחים. חוק הלאום מהווה תשתית חוקית לפגיעות ולהפליה מצד אשכנזים באחרים.

19. למעמד החוקתי הפריוילגי הזה גם השלכות חינוכיות הרסניות על ילדינו שאמורים להבין ממנו שהם עליונים על פני כל ילד בארץ שאינו יהודי ואינו אשכנזי.

20. אנחנו לא רוצים להיות בעלי פריבילגיה. אנחנו רוצים לחיות כשווים בין שווים עם כל תושבי הארץ. איננו רוצים להיות ראשונים בשרשרת המזון החברתית, בעלי פריבילגיה לא הוגנת זו. אנו עומדים על זכותנו לסרב להיות במעמד פריבילגי דה-יורה שנכפה הר כגיגית עלינו, אזרחים אשכנזים.

21. חוק הלאום שולל מאיתנו "האשכנזים" את הבחירה החוקית לא להיות עליונים. חוק הלאום שולל מאתנו האשכנזים את האפשרות לחיות על פי תפיסתנו הערכית והמוסרית בעצם הכתבת המעמד הפריוילגי שנכפה עלינו ובכך מפר את כבוד האדם שלנו המעוגן בהוראות חוק היסוד: כבוד האדם וחירותו ואינו עומד בהוראות פסקת ההגבלה.

22. אדם שעל פי אמונתו אינו רוצה להיות דתי לא יתכן שיכריחו אותו לכך. אדם שאינו רוצה להיות מסווג כגזען ואינו מאמין באי שוויון לא יתכן שיכריחו אותו ע"פ חוק לחיות בניגוד למצפוננו ולצו המוסרי שלו ומבחינה חוקית להיות מסווג לקבוצה העליונה.

23. היו אשכנזים בולטים בהיסטוריה של הארץ הזו שחיו עם ערבים ושלטו היטב בערבית. עבורם זה היה טבעי, מרכיב אורגני בהשתלבות בחיי הארץ ותנאי יסוד לשיתוף ושיוויון עם ערביי המזרח התיכון. זו המסורת אליה אנחנו מבקשים להתייחס, המסורת אותה אנחנו מעוניינים לפתח, לכן מוגשת עתירה זו גם בשפה הערבית.

24. המחנך הידוע דוד ילין נולד ב-1864 ואביו היה מפולין. הוא שלט היטב בערבית, לצד תרומתו הגדולה לפיתוח העברית המתחדשת. ב-1924 השתתף כראש הוועד הלאומי בפגישה בעמאן עם מלך ירדן. הוא כתב עליה כך: "אנחנו היהודים היושבים בארץ ישראל (...) חפצים כולנו לפתח את הארץ בעבודה משותפת עם הערבים מפני ששני העמים הם אחים בני אב אחד, אברהם (...). (...) העבודה המשותפת שלנו הייתה גדולה במיוחד בימי הביניים, ימי החושך בארצות אירופה, בשעה שהיהודים והערבים עבדו יחד להפיץ את החכמה והמדע."

25. יוסף יואל ריבלין, אביו של נשיא המדינה ראובן ריבלין, נולד בירושלים, נצר למשפחה הידועה שהיגרה לארץ מווילנה בראשית המאה ה-19. למד בבית הספר המוסלמי בירושלים וְדָת אל-מעארף. הוא השלים דוקטורט בערבית ולימודי אסלאם. לצד חברותו בוועד הלשון העברית, הוא תרגם את הקוראן ואת סיפורי אלף לילה ולילה לעברית. הוא גם לימד מספר שנים בבית ספר עברי בדמשק. עבורו הארץ, סוריה הגדולה, היתה המרחב בו חי ופעל והערבית ששלט בה לא הייתה "שפת האויב" כפי שהיא מקובלת כיום בישראל, אלא שפת חייו הטבעית, בהיותה לינגואה פרנקה של המזרח התיכון.

26. ישראל (וולפסון) בן זאב נולד ב-1899 בשכונת מאה שערים בירושלים והיה נצר למשפחה ממזרח אירופה. הוא למד בבית המדרש למורים הערבי "דאר אל-מועלמין" בירושלים והיה לחוקר ערבית ואסלאם. את לימודי הדוקטורט השלים באוניברסיטת קהיר בנושא "היהודים בערב בתקופת האסלאם", כשהבולט מבין מוריו היה האינטלקטואל הערבי הידוע טהא חוסיין. בן זאב שימש כמרצה לשפות שמיות באוניברסיטת קהיר ובבית הספר דאר אל-עלום שם. ספריו יצאו לאור במצרים. הוא נעשה מאוחר יותר למפקח על לימודי השפה הערבית בישראל. גם עבורו הערבית היתה חלק מרכזי בחייו כיהודי החי בארץ ובמרחב השמי.

27. ערבית ועברית הן שפות אחיות שמיות ולא במקרה קיים סיכול האותיות בשמותיהן. ההדרה של הערבית בישראל היא פגיעה בשמיות. כיהודים עלינו להיות רגישים במיוחד לפגיעה כזו. על מנהיגינו לחבר בין השפות, "להחזיר עטרה ליושנה", במקום לדחוק את הערבית למעמד מיוחד ונחות.

28. לא רק העברית אלא אף היידיש, שהביאו יהודי אירופה לארץ, הושפעה מהערבית והתערבבה בה. מרדכי קוסובר כתב את הספר "יסודות ערביים ביידיש הארצישראלית" (בהוצאת ראובן מס, ירושלים 1966). הוא מונה 454 מילים ערביות שחדרו ליידיש. אנשי הישוב הישן קלטו מילים אלו עוד בטרם סיגלו את הלשון העברית. מילים רבות הקשורות בעבודת האדמה: ואדי, טוריה, מזבלה, טאבון. מילים ערביות רבות השגורות בעברית המודרנית נקלטו על ידי היידיש בתקופות קדומות. בין המילים: "באסה", "סבאבה" ו"עלא כיף כיפאק", זיפת, דוגרי, יאללה, חביבי, יא בה יי, אודרוב, תפדאל, נאחס, מבסוט, ניג'ס, פשלה, אהלן וסהאלן, דיר באלק, מברוק, מאפיש, טמבל, דחילאק, בלאדי, אינשאללה, כיף חאלק, חאלס, חמסה, אילחמדאללה, חמסין, פינג'אן

ועוד. זו ראייה נוספת לכך שיש לאשכנזים מסורת של היטמעות בארץ ובשפתה הערבית כתנאי בסיסי לחיים משותפים בה.

29. יהודים באירופה במאה ה-19 וראשית המאה ה-20 בלטו בתחום חקר האסלאם והערביות. החוקרת Susannah Heschel כתבה מאמר חשוב בשם German Jewish Scholarship on Islam as a Tool for DeOrientalizing Judaism. היא מראה שחוקרים יהודיים מגרמניה, הונגריה וצרפת ראו את הקשר העמוק בין האסלאם ליהדות והחזיקו בתפיסה לפיה האסלאם הוא דת נאורה שאפשרה גם את שגשוגה של היהדות והיהודים בימי הביניים בספרד המוסלמית. תפיסות אלו סייעו לאמנציפציה של היהודים ולפיתוח יחס קרוב ולא מתנשא כלפי האסלאם, כפי שהיה למשל רווח אצל קולוניאליסטים אירופאים רבים. הנה כי כן, היו יהודים אירופאים שראו באסלאם ובערביות חיזוק לזהותם היהודית ולא אלמנט שנוגד אותה. למסורת האשכנזית הזו מבקשים העותרים להתייחס בשם ערכי השיוויון והאחוה ובניגוד לגזענות ולהתנשאות.

30. בנוסף על הפרת חוק היסוד: כבוד האדם וחירותו, פסיקה בישראל הכירה בקיומם של עקרונות על שאינם ניתנים לשינוי, ולכן גם על פי הדוקטרינה הנוגעת לתיקון חוקתי שאינו חוקתי, יש לבטל את חוק הלאום (בג"צ 5744/16 עו"ד שחר בן מאיר נ' הכנסת (פורסם בנבו, 27.5.2018); בג"צ 4908/10 בבג"צ 4908/10 ח"כ רוני בר-און נ' כנסת ישראל; בג"צ 8260/16 המרכז האקדמי למשפט ולעסקים נ' כנסת ישראל (פורסם בנבו, 6.9.2017); וכן בג"צ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת (פורסם בנבו, 11.5.2006)).

31. אשר על כן, מתבקש בית המשפט לקבל את העתירה ולהורות על הוצאת צו על תנאי.